

SkautAUKime kūrybiškai

Teorinės ir metodinės gairės jaunesniųjų skautų
vadovams

2015 m.

TURINYS

1. PRATARMĖ	p.4
2. KŪRYBIŠKUMO SAMPRATA PSICHOLOGINĖSE TEORIJOSE	p.6
3. KŪRYBIŠKUMĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI	p.15
4. KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS SKAUTUOSE:	p.21
4.1. Kūrybiškumo ugdymo programų efektyvumo įvertinimas ir individualios užduotys vadovams	p.21
Strategijos, skatinančios naudoti potencialius sugebėjimus	p.21
Kūrybiškumo įvertinimo sėigoje anketa	p.22
Individuali užduotis „Mano kūrybiškumas“	p.23
„Kūrybos stabdžiai“	p.24
„Kūrybiška savaitė“	p.25
„Kūrybiški pavyzdžiai“	p.25
Užduotis „Pirmyn“	p.26
4.2. Kūrybiškumo ugdymo programos ir metodai	p.27
Divergentinio mąstymo ugdymas sėigų metu	p.27
Minčių lietaus metodas	p.27
Atradimų metodas	p.28
Analogijų, metaforiniai, paradigminiai žaidimai	p.29
J. Sahranko kūrybiškumo ugdymo programa	p.30
Programa „Divergentinio mąstymo ugdymas jaunesniesiems skautams“	p.34
Vaikų saviraiškos ir gilesnio suvokimo ugdymo programa	p.37
Kūrybinės vaizduotės lavinimo programa	p.39
5. LITERATŪRA	p.44

Sveikas, mielas skaitytojai!

Džiugu, jog nutarei atsiversti šią knygą ir Tu :)

Ši knyga yra skirta Tau, jeigu nori daugiau sužinoti apie kūrybiškumą ugdant jaunesniųjų skautų amžiaus vaikus.

Knygą galima išskirti į dvi dalis: teorinę ir praktinę. Pirmoje, teorinėje dalyje galėsi susipažinti su kūrybiškumo teorijomis bei veiksniais. Tuo tarpu 4-ame skyriuje prasideda praktinė dalis, kurioje esančių priemonių dėka galėsi geriau suvokti ir įvertinti, kiek skatini kūrybinį mąstymą savo sueigose bei surasti įvairių kūrybiškumą lavinančių metodikų veikloms su vaikais.

Viliuosi, jog čia pateikta informacija suteiks minčių ir idėjų kaip lavinant kūrybiškumą bendras veiklas paversti spontaniškesnėmis bei įdomesnėmis.

Linkiu sėkmės ir įkvėpimo!

Nuoširdžiai,

Sesė Emilija Pakalnytė

1. PRATARMĖ

Jeigu turėtume galimybę patirti pokyčius, įvykusius XX–ajame amžiuje per vieną dieną, ko gero mūsų smegenys neatlaikytų nė minutės. Vien Lietuvos istorija patyrė milžiniškų permainų, ką jau kalbėti apie ženkliai pasikeitusią jos piliečių kasdienybę ir bendravimą.

Akivaizdu, jog tampa vis sunkiau prognozuoti, kas laukia ateinančių kartų, gyvenančių dar po šimto metų. Anot mokslininkės Cathy N. Davidson, 65% šiandieninių ikimokyklinukų užaugę rinksis profesijas, kurios dar net neegzistuoja. Kokie įgūdžiai jiems bus reikalingi įsiliejant į darbo rinką, siekiant prisitaikyti prie gyvenamosios aplinkos ar tiesiog skautaujant? Į šiuos ir panašius klausimus, nors dažniausiai ir netiesiogiai, jau dabar tenka atsakyti tėvams bei formalaus ir neformalaus ugdymo organizacijoms (kokia Lietuvos skautija ir yra).

Skautavimas yra viena tų vietų, kurioje vaikai turi galimybes lavinti įvairias kompetencijas, reikalingas jų socialiniam, profesiniam, pilietiniam bei asmeniniam gyvenimui. Viena iš tų kompetencijų yra ir kūrybiškumas, tik ar jį visada pastebime, vertiname ir į jį tinkamai sureaguojame? Ar vienodai teigiamai priimame vaikų ir vadovų idėjas?

Deja, ko gero, ne visada... Norint išlaikyti skautavimą aktualų bei derantį prie pasaulio ritmų, vis didėja poreikis ugdyti lanksčias, kritiškai mąstančias, greitai problemas sprendžiančias, idėjas generuojančias ir gebančias efektyviai komunikuoti asmenybes. Visos šios svarbios savybės ir yra laikomos kūrybiško žmogaus bruožais, kurie padeda žmogui savarankiškai ir sumaniai identifikuoti bei spręsti problemas ne tik dabar, tačiau ir ateityje, kai susidursime su tokiomis problemomis, iššūkiais ir galimybėmis, kurias šiuo metu mums sunku net įsivaizduoti. (Bianca, Visser, & Raijmakers, 2014) Kūrybinio mąstymo mokymasis taip pat ugdo įgūdžius, kurie bus būtini sėkmingai karjerai, asmeniniam augimui gyvenimo eigoje, bei pasitenkinimui gyvenimu apskritai. Tad galima daryti prielaidą, jog sąmoningesnis kūrybiškumo ugdymas ir įliejimas į skautišką metodą gali labai svariai prisidėti prie kiekvieno iš mūsų ir visos organizacijos klestinčios ateities.

2. KŪRYBIŠKUMO SAMPRATA PSICHOLOGINĖSE TEORIJOSE

Siekiant geriau suprasti kūrybiškumo sąvoką, naudinga susipažinti su mokslininkų, tyrinėjančių šią savybę, teorijomis. Nors tų teorijų devynios galybės, tačiau šiame skyrelyje paminėsime tik keletą iš jų: Guilford'o mintis kaip pirmąsias paskatinusias kūrybiškumo tyrimus, holistinės paradigmos atstovus Maslow ir Urban, kurie kūrybiškumą suvokė daug kasdieniškiau, ir žymiausius šių dienų tyrėjus – Amabile ir Csikszentmihalyi.

Taigi, tos begalės teorijų dažniausiai kūrybiškumui priskiria tokius gebėjimus ir savybes kaip:

- ❖ naujų sąsajų kūrimas,
- ❖ įprastų veiklų atlikimas kitoniškai,
- ❖ neįprastų išvalgų bei idėjų generavimas ir įgyvendinimas,
- ❖ asmeninio unikalumo išsąmoninimas,
- ❖ visiškas potencialo atskleidimas ir jo didėjimas laikui bėgant ,
- ❖ gebėjimas spręsti problemas,
- ❖ saviraiška,
- ❖ komunikacija,
- ❖ pramogos,
- ❖ psichinė sveikata,
- ❖ spontaniškumas,
- ❖ divergentinis mąstymas,
- ❖ bendrosios ir specialiosios žinios,
- ❖ tolerancija neapibrėžtumui,
- ❖ vidinė motyvacija,
- ❖ įtaka ne vien pačiam individui, tačiau ir jo aplinkai bei visai kultūrai, kurioje jis gyvena.

(Kesler, Soloman, Kirsch, 2007; Franken (1982); Csikszentmihalyi (1997); Maslow (1999); Urban)

O jeigu pradėtume kalbą nuo pat pradžių pradžios... Paleoarcheologai teigia, jog po prieš 200,000 – 50,000 metų įvykusios staigios smegenų transformacijos žmonės pradėjo mąstyti inovatyviai. (Brattico, 2014) Tačiau mūsų mokslas kūrybiškumą pradėjo tirti tik šeštajame dešimtmetyje, kai Joy Paul Guilford Amerikos psichologų asociacijos mokslininkams pasiūlė pradėti tyrinėti kūrybiškumą kaip unikalią žmogaus charakteristiką, kuri skiriasi nuo intelekto gebėjimų, kadangi buvo pastebėta, jog vien tik aukštas intelektas toli gražu nelemia aukštų pasiekimų, svarbūs ir kiti veiksniai. (Wel-lun, Hsueh-Chin, Kung-Yu, & Jenn-Wu, 2012) Guilford'as įtarė, jog vienu iš tų veiksnių bus sugebėjimas išvelgti problemas bei jautrumas problemai. Taigi jis sukūrė intelekto struktūros modelį, kuriame suteikė teorinį pagrindą kūrybiškumo raidos matams. Asmens intelektas ir tokie gebėjimai kaip nuoseklumas, lankstumas, originalumas, pervadinimas ir minties plėtojimas buvo pavadinti divergentiniu mąstymu, kuris yra laikomas pagrindiniu kognityviniu procesu kūrybiškume. (Rudowicz, 2004; Bijvoet-van den Berg & Holocka, 2014)

Paprastai tariant, mes mąstome divergentiškai tuomet, kai ieškome atsakymo į problemą, neturinčią vieno teisingo atsakymo, pavyzdžiui:

Ką veikti per sekančias sueigas?

Ką veikti po mokyklos ar universiteto baigimo?

Kaip tvirtai surišti supynes?

Ką dovanoti vyriausiajam skautininkui per gimtadienį?

Kokia yra gyvenimo prasmė?

Taip pat Guilford'as išskyrė ir konvergentinio mąstymo rūšį. Naudodamiesi konvergentiniu mąstymu mes atsakome į klausimus, turinčius vieną ir aiškų sprendimą:

Koks šios kvadratinės lygties atsakymas?

Kada įvyko Mafekingo mūšis?

Kokie vandens apytakos rato etapai?

Po šių Guilford'o sąvokų pristatymo visuomenei, daug mokslininkų ėmė tirti divergentinį mąstymą ir kurti įvairius jo modelius. Akivaizdu, jog gyvenime mums kyla daug daugiau klausimų ir problemų, neturinčių vieno ir aiškaus

sprendimo, todėl verta lavinti šio mąstymo tipo įgūdžius nuo pat mažumės. Tačiau kiekviena lazda turi du galus. Norint kuo geriau suvokti kūrybiško mąstymo prigimtį yra svarbūs tiek divergentinis, tiek konvergentinis mąstymo tipai – pastaruoju metu tyrinėjimuose akcentuojama šių abiejų mąstymų integracija. (Grakauskaitė –Karkockienė, 2002)

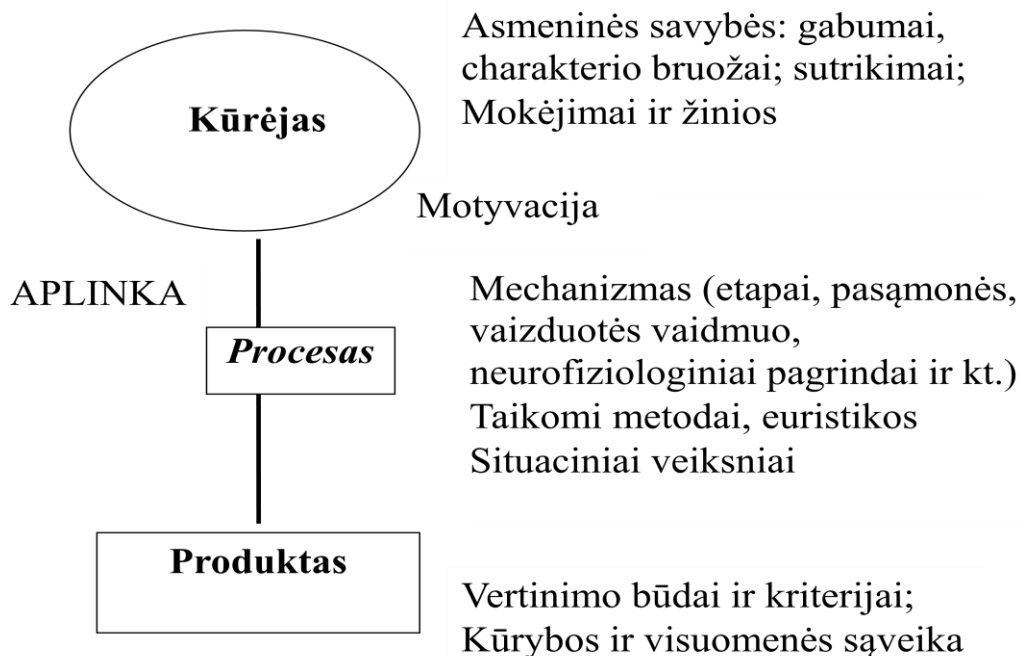
J.P.Guilford

Kiek kitaip į kūrybiškumą žiūrėjo holistinės tyrimų paradigmos atstovai. Pavyzdžiui, Abraham Maslow kūrybiškumo sąvoką taikė labai plačiai (produktams, žmonėms, veiksams, procesams, nuostatoms...). Skirtingai nei prieš tai minėtas autorius kūrybiškumą siejė su problemų sprendimu, Maslow pabrėžė kūrybiškumo svarbą siekiant įprasminti būtį ir atkleisti visą savo potencialą. Taip pat jis atskyrė kūrybiškumą kylantį iš ypatingo talento nuo kūrybiškumo įprasminant save. Pastarasis labiau susijęs su asmenybe ir pasireiškia kasdieniniame gyvenime kaip tendencija kūrybiškai daryti bet ką. Kūrybiškumas, anot jo, tarsi pamatinė žmogiškosios prigimties savybė, kuri daugeliui žmonių įgimta, tačiau dažnai prarandama augant ir stengiantis pritaipyti prie aplinkinių. Anot Maslow, kūrybiški žmonės labiau priima save tokius, kokie yra ir mažiau energijos švaisto gynybos mechanizmams. Dėl to didesnė jų asmenybės dalis gali būti panaudota kūrybiniais tikslams. (Maslow, 1999)

A. Maslow

Kitas holistas, Klaus'as Urban'as, ieškodamas kūrybos proceso paslapčių suformulavo 3P modelį= kūrybiška asmenybė+ kūrybos procesas+produktas (person+process+product), kuriam įtakos turi taip pat ir arti esanti bei tolimoji (pvz. ekonominė) aplinka, skatinanti visą kūrybos procesą. Anot jo, kiekviena modelio dalis tiek kūrėjas, tiek procesas, tiek produktas turi pasižymėti tam tikromis savybėmis, kad būtų sukurtas būtent kūrybiškas produktas, kuris galiausiai būna įvertinamas tiek paties kūrėjo, tiek aplinkos. Ir būtent nuo įvertinimo išvadų priklauso ar kūrėjas bus paskatintas kurti toliau.

Teresa Amabile šiuo metu yra viena žymiausių kūrybiškumo tyrinėtojų. Jos dėmesio centre – tyrimai susiję su organizacijų gyvenimo įtaka žmonėms, bei jų pasiekimams. Jos šiuo metu vyraujančioje teorijoje išskirti trys komponentai turintys įtakos individo kūrybiškumui:

- ❖ su sritimi susijusios žinios,
- ❖ kognityviniai ir asmenybės procesai,
- ❖ užduoties motyvacija, o ypač – vidinė (vidinė motyvacija skiriasi nuo išorinės tuo, jog pavyzdžiui, vidujai motyvuotas vaikas daug mokysis, nes jį skatina jo paties vidinės charakteristikos – jam labai įdomu, jis jaučia didžiulį malonumą vis sužinoti ką nors naujo, išorinė aplinka nėra tiek svarbi jo veiklai. Tuo tarpu išoriškai motyvuotas vaikas mokysis dėl to, kad jei gaus gerus pažymius, tėvai nupirks naują kompiuterį, juo didžiuosis seneliai ir t.t., taigi – išorinės aplinkybės.) Egzistuoja ir kitų tyrėjų atliktų tyrimų, kurie pabrėžia vidinės motyvacijos įtaką ne tik kūrybiškumui, tačiau pasiekimams gyvenime apskritai.

Svarbus ir vienas su individu nesusijęs komponentas:

- ❖ supanti aplinka. Ši teorija, išskirtinai nei kitos, pabrėžia būtent socialinės organizacijos aplinkos įtaką individų gebėjimų, motyvacijos ir pasiekimų pasireiškimui.

Autorė teigia, jog kūrybiškumas reikalauja visų šių komponentų santakos, t.y. kūrybiškumas turėtų būti didžiausias, kai vidinės motyvacijos veikia jį palaikančioje aplinkoje. (Amabile, 2012)

T. Amabile

Kita šių laikų kūrybiškumo tyrimų žvaigždė – vengrų kilmės mokslininkas Mihaly Csikszentmihalyi. Jis yra pozityviosios psichologijos atstovas, tyrinėjantis laimės fenomeną ir suformulavęs tėkmės būsenos sąvoką. Kas ji tokia?

Tėkmė yra maksimalios koncentracijos ir visiško įsitraukimo į veiklą būseną, kai taip pasineriama į veiklą, jog visa kita tampa nebesvarbu: laikas pakeičia tėkmę, pamirštamasis alkis, miego poreikis...

Csikszentmihalyi, kaip ir Amabile, pabrėžia vidinės motyvacijos reikšmę. Įsitraukimas sukelia džiaugsmą pats savaime ir įtraukdamas tave visą, atveria tavo potencialą maksimaliai.

Autorius išskyrė kelis komponentus svarbius tėkmės būsenos pasiekimui:

- ❖ iššūkio – gebėjimų balansas (nei per lengva, nei per sunki užduotis),
- ❖ veiksmo ir sąmoningumo sąjunga,
- ❖ tikslų aiškumas,
- ❖ vienprasmiskas ir greitas grįžtamasis ryšys,
- ❖ koncentracija,
- ❖ laiko suvokimo pokyčiai,
- ❖ savimonės praradimas,
- ❖ autotelinė patirtis (veiksmas pats savaime apdovanoja, išoriniai kažkieno veiksmai mažiausiai svarbūs).

M. Csikszentmihalyi

Kaip kūrybinis (divergentinis) mąstymas vyksta mūsų smegenyse?

Kūrybiškumas yra žmogaus smegenų aplinka, sukurta iš milijoniškos bilijonų neuronų ir jų mazgų tinklo bei sinapsių (cheminė jungtis tarp dviejų neuronų, pritaikyta nerviniams impulsams perduoti), jungiančių tuos neuronus. Smegenų kūrybinis potencialas priklauso nuo smegenų neuronų tinklo turtingumo (sukaupto informacijos kiekio), smegenų gebėjimų sąveikauti su išoriniu pasauliu, perkelti informaciją iš ilgalaikės sukauptos atminties į trumpalaikę (impresijų, pojūčių, minčių ir stebėjimų) atmintį bei integruoti naują naudingą informaciją.

<p>Problemiškoje situacijoje smegenys iš pradžių ieško lengvo atsakymo koncentruodamosi į aiškius faktus ir pažįstamus sprendimo būdus (kairiojo pusrutulio funkcija).</p>	<p>Pavyzdys: Gruodžio 23 - iąją dieną vyriausiojo skautininko gimtadienis. Ką padovanoti? Didžiulę puokštę gėlių!</p>
<p>Ištikus šio proceso nesėkmei (gėlių turgelis dėl šalčių netikėtai uždarytas), kairysis pusrutulis ima kooperuotis su dešiniuoju, kuris pasižymi divergentiniu mąstymu, neuronų tinklų skenavimu, pavyzdžių bei susijusių su problema asociacijų ieškojimu.</p>	<p>Ieškant naujų idėjų dovanai, galvoje kyla įvairių asociacijų: Vyr. skautininkas-> skautai->gimtadienis-> Kalėdų metas-> sniegas</p>
<p>Kol dešinysis pusrutulis užsiima divergentiniu mąstymu, kairysis - konvergentiniu sintetindamas, filtruodamas nesusijusią informaciją ir konstruodamas platesnį paveikslą.</p>	<p>Nesusijusi informacija: atostogos, Grinčas, Jubiliejinės stovyklos atsiminimus kairiojo pusrutulio atmetama</p>
<p>Kartu šios nesuderinamos minties dalys sukuria naują neuronų konsteliaciją - „Eureka“ efektą.</p>	<p>Sugalvojau! Paskambinsiu kitiems broliams ir sesėms, ir padovanosime mandarinų girliandą ir rogių rinkinį visai jo šeimai :)</p>

Kai kurie žmonės, deja, galvoja, kad kūrybiškumas yra kažkokia mistinė: talentingų, energingų žmonių savybė, Dievo dovana, kurios dėka Mikelandželas ištapė Siksto koplyčios skliautą, Mocartas kūrė muziką, o Einšteinas sukūrė Reliatyvumo teoriją. Šiuo pavyzdžiu norėta įrodyti, jog visų pirma, kūrybiškumas yra procesas, vykstantis kiekvieno iš mūsų smegenyse. Juk kiekvienas turime smegenis, ar ne? Tad mes visi, tiek mažiausi, tiek didžiausi galime kurti. Kitas klausimas, ar mes to norime? Dauguma žmonių ignoruoja savo kūrybiškumą, tačiau visada galime prie jo sugrįžti ir šį procesą paversti puikia priemone, padedančia nuversti kalnus.

Taip pat svarbu paminėti, jog kurti galima viską, nes viskas yra sukurta, pradedant didžiaisiais meno kūriniais (kuriems, aišku, reikia dar ir daug įgūdžių), verslo idėjomis, performansais, reklamos ženklais, baigiant vakariene mylimajam, įkvepiančia sueiga, dovana sesei ar broliui, pastovyklės vartais, jaukia atmosfera, santykiu tarp žmonių, galų gale gražia savo paties diena.

Idėjų santrauka:

Taigi, nors kūrybiškumas pradėtas tyrinėti palyginus dar visai neseniai, jau egzistuoja skirtingi požiūriai, leidžiantys pažinti šią žmogaus savybę iš skirtingų požiūrio kampų. Galime į kūrybiškumą žiūrėti tiek kaip į mąstymo procesą, tiek kaip į įrankį problemoms spręsti, tiek kaip į būdą kasdienybei praskaidrinti.

Vykdamas veiklas su vaikais, remiantis Guilfordo idėjomis, patariama skatinti vaikus reikšti kuo daugiau įvairių idėjų, leisti vaikams patiems bandyti spręsti problemas, parodyti kuo daugiau alternatyvių sprendimo būdų ir vietoje to, kad kažką nuspręstume už vaikus ir lieptume jiems tai daryti, stengtumės padėti jiems sugalvoti kuo įvairesnių (net ir nelogiškų) sprendimo būdų ir padėti išsirinkti tinkamiausiąjį (vietoje to, kad pasakytume „sukurkite laužą“ naudinga skirti daugiau laiko ir aptarti kokiais būdais galime tai padaryti? Ar tiesiog nerūpestingai sumesti malkas, ar galime sukurti laužą tinginio būdu, o gal sukrauti įmantrų „tipį“?)

Maslow idėjos apie kūrybiškumą mus skatina atkreipti dėmesį į kasdien atliekamas veiklas ir išdrįsti jas praturtinti naujomis idėjomis. Juk net ir įprastą puodelių plovimą po

sueigos pavertus žaidimu apie viduramžių manufaktūrą, kurioje pirmąsyk buvo įgyvendintas darbų pasiskirstymas, gali tapti nauju žaidimu, suteikiančiu net ir istorijos žinių.

Urban teorija primena mums, jog kūrybiškumas yra kompleksinis procesas, reikalaujantis tam tikrų savybių tiek iš žmogaus, tiek iš proceso eigos ir, kad ir koks žmogus talentingas bebūtų, aplinka, įvertinanti kūrybiškumo produktą, yra labai svarbi. Paskatinimas (net ir ne tobulai atliktos veiklos) ateityje padidins galimybę, jog žmogus imsis užduoties dar kartą, o jau turėdamas patirties, tikėtina, jog jis užduotį atliks dar geriau.

Amabile ir Csikszentmihalyi teorijos akcentuoja įvairių asmens savybių santaką kūrybiškume. Iš jaunesniojo skauto sunku tikėtis su konkrečia sritimi susijusių gilių ir plačių žinių ar didelės koncentracijos, tačiau ką mes, vadovai, galime padaryti – tai padėti vaikams atrasti vidinę savo veiklos motyvaciją. Pavyzdžiui, naudoti užduotis, kurių dėka vaikai gebėtų geriau įsisąmoninti gerųjų darbelių naudą jų gyvenamajai aplinkai ir jiems patiems. Galite nupiešti utopinį miestą, kuriame visi kasdien daro geruosius darbelius vieni kitiems arba sukurti teatrinius etiudus įvairiomis ir aktualiomis temomis (kaip skatinti vidinę motyvaciją rasite sekančiame skyrelyje).

3. KŪRYBIŠKUMĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI

Kūrybiškumo tyrėjai nurodo daug skirtingų veiksnių darančių įtaką žmogaus kūrybiškumui:

Apie kiekvieną iš jų trumpai:

Kognityviniai veiksniai

Kūrybiškumo procesas įtraukia daug kognityvinių procesų. Egzistuoja nemažai teoretikų bandančių įrodyti, jog kūrybiškumas be intelekto neegzistuoja, tačiau daugelio tyrimų duomenimis tarp jų yra menkas ryšys arba nėra jokio.

Dauguma psichologų remdamiesi tyrimais sutinka, kad:

- ❖ aukštesnis intelektas nebūtinai lemia aukštesnį kūrybiškumą,
- ❖ tam tikras intelekto lygis – būtina kūrybiškumo sklaidos sąlyga,
- ❖ aukštesni pasiekimai (karjeros, profesijos) priklauso ne tik nuo intelekto, bet ir nuo kūrybiškumo. (Grakauskaitė – Karkockienė, 2003)

Asmenybė

Šių kelių tyrimų rezultatai gali padėti susidaryti bendrą supratimą apie savybes žengiančias koja kojon su kūrybiškumu:

J. Gillmore tyrimai parodė, kad kūrybiškesniems žmonėms būdinga:

- ❖ aukštas savigarbos lygis,
- ❖ savarankiškumas,
- ❖ vidinis turtingumas,
- ❖ atkaklumas,
- ❖ smalsumas (kurį lemia vidinis laisvumas, vidinių ir išorinių konfliktų nebuvimas, pasitikėjimas savo jėgomis),
- ❖ polinkis į tai, kas sudėtinga,
- ❖ gera socialinė adaptacija,
- ❖ altruizmas,
- ❖ pasitikėjimas kitais,
- ❖ impulsyvumo kontrolė,
- ❖ nepriklausomybė,
- ❖ mažas konformizmas (leidžiantis individui susidaryti savitą problemos supratimą ir apginti savo nuomonę). (Grakauskaitė – Karkockienė, 2003)

Maslow (1999) akcentavo:

- ❖ drąsą, idėjas ir impulsus išreikšti be pajuokos baimės,
- ❖ savęs priėmimą,
- ❖ spontaniškumą,
- ❖ atsparumą kitų nuomonei,
- ❖ asmenybės integruotumą.

Zhang ir Sternberg (2011) taip pat akcentavo drąsą plaukti prieš srovę, o kartu kaip kūrybiškumui svarbias asmenines savybes pridėjo:

- ❖ atkaklumą įveikiant kliūtis,
- ❖ atsakomybę,

- ❖ norą tobulėti,
- ❖ toleranciją neapibrėžtumui,
- ❖ atvirumą naujai patirčiai.

Emocijos

Vygotsky teigė, jog jausmai ir mintys turi didžiulės įtakos žmogaus kūrybiškumui. Anot jo, jau egzistuojantys objektai paliečia mus emociškai ir įkvepia kūrybai. O tos naujos idėjos ir sukurti objektai plinta toliau skatindami kurti ir kitus. Taip užsisuka užburtas idėjų ratas. (Vygotsky, 2004)

Dalis žmonių kuria ne tik pagauti įkvėpimo, tačiau ir norėdami emociškai apsivalyti. Galbūt dėl to dažnai tėvelių pasiilgęs vaikas stovykloje griebiasi peiliuko ir medžio drožinėjimo.

Motyvacija

Motyvacija yra taip pat vienas iš kūrybiškumo šaltinių. Ryškiausiai kūrybiškumo ugnis žiba tuomet, kada žmogus yra atradęs vidinę motyvaciją savo veiklai. Remiantis tyrimais, dažniausiai žmonėms nepavyksta savo srityje pasiekti kūrybinių rezultatų tol, kol jie neima nuoširdžiai mylėti savo veiklos ir koncentruotis į pačią veiklą, o ne į laukiamą atlygį už ją. (Zhang & Sternberg, 2011) Čia galime prisiminti ir Amabile bei Csikszentmihalyi aprašytą vidinės motyvacijos svarbą.

Taigi kaip paskatinti vidinę motyvaciją?

1. Permąstyk apdovanojimus. Nustatyta, kad mechaninėms, paprastoms užduotims, apdovanojimas ir paskatinimas veikia, tačiau užduotims, reikalaujančios mąstyti neįprastai, apdovanojimai veda į prastesnius pasiekimus.
2. Aukštesnis tikslas. Dirbant ties kažkuo, ką vaikai suvokia kaip prasmės kūrimą ir kitiems, ilgiau ir lengviau išlaiko juos motyvuotus.
3. Primink ir padėk jausti, kad skautavimas ar bet kuris kitas pasirinkimas yra pasirinkimas, o ne prievolė. Ir šis pasirinkimas yra vertingas.

4. Nenaudok bausmės baimės kaip motyvuojančio veiksnio. Besimokantiems žmonėms, baimė yra toli gražu ne pats geriausias motyvuojantis veiksnys. Daug geriau skatinti vidinę motyvaciją pabrėžiant kuo naudingas daromas dalykas jam ir kitiems.
5. Motyvuok ne laikytis sukurtų taisyklių, kurioms prasižengimas atneša bausmę, nes ilgoje perspektyvoje, jos nebepadės, tačiau padėk išmokti savikontrolės.
6. Padėk visiems jaustis pajėgiems. Dažnai vaikai išgirdę užduotį net nepabandę nusprendžia, kad jie jos neįveiks. Paprastas padrašinantis žodis gali padaryti stebuklus.
7. Suteik grįžtamąjį ryšį. Svarbu suteikti jį ne asmeniškai, tačiau objektyviai. Juk norime, kad atgalinis ryšys keistų vaiko elgesį, o ne savivertę.
8. Aiškiai parodyk priežasties ir pasekmės principą tarp veiksmų ir to, kas nutinka gyvenime. (Briggs, 2013)

Įdomu tai, jog kai kuriems žmonėms kūrybiškumo siekis gali pralenkti saugumo ir fiziologinius poreikius. Entuziastingas menininkas gali rizikuoti saugumu ir netgi sveikata tam, jog užbaigtų svarbų darbą. (Feist & Feist, 2009)

Amžius

Tyrimų metu buvo nustatyta, jog net dviejų metų amžiaus vaikai geba mąstyti divergentiškai. Daug diskutuota ir apie vaikų jautriuosius periodus atskiroms meno sritims. Japonų pedagogas Suzuki rekomenduoja vaiką mokyti groti instrumentu jau nuo dvejų metų. Anot E. Surjo, ketverių metų vaiko jautrumas muzikai yra jau galutinai susiformavęs. (Grakauskaitė – Karkockienė, 2002) Taip pat nustatyta, jog divergentinio mąstymo gebėjimas priklauso nuo individualių skirtumų ir amžiaus, o su amžiumi tinkamoje aplinkoje šio mąstymo gebėjimai didėja. (Bijvoet – van den Berg & Holocka, 2014) Anot Starkweather, kūrybiškumą reikia skatinti nuo mažens, kitaip jau penkerių metų vaiko sugebėjimai gali būti užslopinti. (J. Starkweather, 1971) Dažniausiai

kūrybiškumas prislopinamas dalyvaujant socializacijos procese, bei aplinkoje, kuri negeba priimti vaikų originalių idėjų. Vaikams norisi tapti tokiems kaip visi tam, kad išvengtų aplinkinių spaudimo, o šiuo būdu jie rizikuoja užrakinti savyje kūrybinį potencialą. Tad mes, dirbantys su vaikais, turėtume stengtis skatinti laisvą vaikų idėjų raišką ir vengti kritinių pastabų.

Socialinė ir fizinė aplinka, paveldimumas

Net jei žmogus turi visus resursus reikalingus kūrybiškam mąstymui be jį palaikančios aplinkos, tikėtina, jog jis jais nepasinaudos.

Taigi, kokia turėtų būti sėkmingam intelektualiniam vystymuisi tinkama socialinė aplinka?

- ❖ Demokratiška. Teigiama, jog demokratinėje socialinėje aplinkoje (tiek mažoje grupėje, tiek visuomenėje), kurioje kiekvienas jaučiasi svarbus, kur gerbiama jo nuomonė, kiekvienas įtraukiamas į bendrą veiklą, sudaromos sąlygos dalytis idėjomis ir mokytis vienas iš kito.
- ❖ Užtikrinanti teigiamas emocijas – kai vaikai jaučiasi saugiai, jų niekas neskirsto į gerus ir blogus, pastebimi jų skirtumai ir panašumai, vaikų atidžiai klausomasi, o jų darbeliai vertinami objektyviai ir nelyginami su kitų vaikų darbeliais. Taip pat, kai padedama, jei vaikas sutrinka, pasimeta, jaučiasi nesaugiai, kai sudaroma galimybė išsikalbėti, išreikšti jausmus, vengiama pajuokos ir įžeidinėjimų.
- ❖ Skatinanti kritiškai ir savarankiškai mąstyti. Svarbu neslopinti originalių, nors ir nepraktiškų, idėjų, sudaryti galimybę klausinėti ir pažinti, tyrinėti, bandyti ir klysti. Nederėtų vaikui nurodinėti kaip atlikti užduotį ar mokinti jį tam tikrų veiklos atlikimo modelių, nebent jis prašytų pagalbos.
- ❖ Pagarbi.
- ❖ Drąsinanti eiti toliau ir imtis vis sudėtingesnių užduočių.
- ❖ Žadinanti. Pilna įvairių vaizduotę skatinančių medžiagų, bei priemonių, suteikianti galimybes ir sąlygas tam, ką vaikas norėtų sukurti.
- ❖ Reflektyvi. Kuomet skiriama laiko permąstyti veiklą ir dar pasvajoti. Svarbu atsižvelgti į tai, ar vaikas nori pasakoti apie savo darbą, vengti įkyriai klausinėti.

- ❖ Įvertinanti. Svarbu būti subtiliems vertinant rezultata– vaikas juo gali labai džiaugtis, nors darbas ir neatitiks suaugusiųjų standartų.

Kalbant apie fizinę aplinką būtų galima paminėti Australijoje atliktą 5- erių, 6- erių metų amžiaus vaikų apklausą siekiant sužinoti, kokia, jų manymu, turėtų būti ideali aplinka mokymuisi. Paaiškėjo, jog dauguma vaikų norėtų, kad mokymasis būtų smagus ir vyktų tokiose vietose, kurios žadintų kūrybiškumą ir būtų ekologiškai draugiškos. Vaikai pabrėžė spalvų, sužadavimo, šviesos, erdvės, vaizdingos ir skatinančios vaizduotę aplinkos poreikį. Buvo minima ir tai, jog, jeigu įmanoma, mokymosi procesas turėtų vykti ne „nuobodžiose“ klasėse, o labiau praktiškose aplinkose, kuriose būtų realu susidurti tiesiogiai su įvairiais objektais ir gyvūnais, pažinti gamtą. (Bland & Sharma –Brymer, 2012) Skautuose mus supa kaip tik tokia gyva, smalsumą skatinanti aplinka, tad toliau tuo džiaukimės ir naudokimės.

Dėl įvairių žmogaus savybių paveldimumo ir įgyjimo gyvenimo eigoje diskutuojama daugelį metų. A. Roe savo knygoje „Mokslininko kūrimas“ analizavo įvairių mokslininkų gyvenimo faktus. Jis pastebėjo, jog dažniausiai mokslininkų tėvai taip pat buvo profesionalūs mokslininkai. Tie, kurių šeimose mokslas nebuvo vertinamas, dažniausiai kitoje artimoje aplinkoje, pavyzdžiui, mokykloje, bendravo su mokytojais ugdančiais atitinkamas vertybes.

L.M.Terman atliko ilgalaikius ankstyvosios vaikystės patirties ir sugebėjimų tyrimus. Jais jis siekė parodyti, jog tiek fiziniai, tiek intelektualiniai talentingų vaikų bruožai skiriasi nuo paprastų vaikų. Netiesiogiai įrodyta, jog gabumai yra įgimti – talentingų vaikų tėvai ir giminaičiai buvo gabūs ir neretai žinomi žmonės. (Grakauskaitė – Karkockienė, 2002) Tačiau šis tyrimas buvo aktyviai kritikuojamas, jog taip iki galo ir nėra aišku, ar vaikų gebėjimus lėmė genai ar intelektualiai aplinka, kurioje buvo augama, o gal ir tai ir tai?

Apskritai šiuo metu prieita išvados, jog vaiko pasiekimams daro įtakos tiek genetika, tiek aplinka, kurioje jis vystosi.

4. KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS SKAUTUOSE

Skautai yra nuostabi terpė kūrybiškumo ugdymui jau pati savaime dėl daugelio priežasčių (demokratiškumas, bendruomeniškumas, iššūkiai, gamta...) Vienintelis dalykas, kuris gali dar labiau padėti ugdytis – tai vadovo indėlis į kuriamą socialinę aplinką ir tarpusavio santykius draugovėje, tunte, krašte. Šioje knygoje jau aptarėme kūrybiškumo ugdymo prasmę, teorinę pusę, tad šio skyrelio pradžioje pateikiami keli testai padėsiantys įsivertinti, kiek jūs skatinate vaikų kūrybiškumą sueigų metu bei pratimai asmeniniam augimui, kurie gali padėti pastebėti daugiau kūrybiškų akimirkų kasdienybėje ir jomis pasinaudoti (juk jei nematome patys, vargu, ar būdami su vaikais sugebėsime pastebėti, paskatinti ir pasidžiaugti spontaniškais akimirkomis). Toliau šiame skyrelyje pateiktos metodikos, kurias galite laisvai perkurti ir pritaikyti įvairių temų sueigose, tuo tarpu žodinės užduotys puikiai tiks žygių metu arba sekant pasaką prieš miegą.

4.1. Kūrybiškumo ugdymo programų efektyvumo įvertinimas ir individualios užduotys vadovams

4.1.1. Strategijos, skatinančios naudoti potencialius sugebėjimus (E.S.Richert, 1990).

Įvertinkite kiekvieną teiginį nuo 0 iki 3 balų ir pateikite pavyzdžių iš savo asmeninės patirties. Pavyzdžiui, teiginį „mokau planuoti“ įvertinote 3 balais iš 3, nes ruošdami spektaklį stovykloje su vaikais suteikiate galimybes vaikams laisvai pasirinkti spektaklio turinį ir formą, padedate jiems nuosekliai suformuluoti scenarijų ir spektaklio tikslą bei suteikiate galimybes naudotis įvairiomis priemonėmis, gauti prieigas prie skirtingų informacijos šaltinių. Stenkitės įsivertinti save kuo objektyviau, apmąstykite ir situacijas, kuriose elgėtės priešingai, tai leis jums geriau suprasti dabartinę savo padėtį ir žengti naujus žingsnius.

Teiginiai:

1. Padėdu vaikams geriau pažinti save ir auginti sveiką savivertę:

- ❖ priimu vaiko individualumą,
- ❖ sukuriu saugią aplinką,
- ❖ vengiu paties vaiko (o ne jo elgesio ar kūrinio) vertinimų.

2. Padėdu susidoroti su nesėkme ir siekti sėkmės:

- ❖ sudarau sąlygas reflektuoti nesėkmę ir pasvarstyti, ką kitąsyk bus galima daryti kitaip,
- ❖ padėdu suskaičiuoti laimėjimus.

3. Padėdu išlaisvinti kūrybiškumą:

- ❖ ugdau divergentinį mąstymą,
- ❖ sugebu rasti auditoriją kūrybos produktui įvertinti.

4. Mokau planuoti

- ❖ suteikiu galimybes laisvai pasirinkti,
- ❖ padėdu suformuluoti tikslą,
- ❖ pasiūlau įvairius šaltinius.

5. Mokau įvertinti ir pats vertinu kitą:

- ❖ kūrėją vertinu labiau negu produktą,
- ❖ skatinu teigiamą savęs vertinimą,
- ❖ vengiu lyginti vaikų darbus tarpusavyje.

Padėdu perprasti vaidmenis:

- ❖ mokau sutarti su suaugusiais,
- ❖ skatinu savęs tokio, koks esi, priėmimą.

4.1.2. Kūrybiškumo įvertinimo sueigoje anketa

Atsakę į šiuos teiginius, tikėtina, imsite geriau suvokti savo gebėjimą kurti tinkamą atmosferą sueigų metu ir pamatysite galimas gaires tobulėjimui.

1. Kuriate gerą nuotaiką- esate geranoriškas, nevertinate ir nekritikuojate vaiko - leidžiate atsiskleisti divergentiniam mąstymui.

Būdinga/ nebūdinga

Pavyzdžiai

Ką galiu daryti dar

		geriau?
2. Sukuriate aplinką, kurioje gausu įvairių naujų stimulų ir daiktų, ugdančių smalsumą.		
Būdinga/ nebūdinga	Pavyzdžiai	Ką galiu daryti dar geriau?
3. Sudarote galimybes praktiškai atsiskleisti kūrybiškumui (pavyzdžiui, taikote įvairius pratimus, metodikas). Kalbėdamiesi įvairiomis temomis pateikiate divergentinio tipo klausimus (į kuriuos nėra vieno teisingo atsakymo), liečiančius įvairias sritis ir skatinate išsakyti originalias idėjas.		
Būdinga/ nebūdinga	Pavyzdžiai	Ką galiu daryti dar geriau?
4. Pats esate puikus pavyzdys, kūrybiškai sprendžiate problemas.		
Būdinga/ nebūdinga	Pavyzdžiai	Ką galiu daryti dar geriau?
5. Skatinate vaikus klausti		
Būdinga/ nebūdinga	Pavyzdžiai	Ką galiu daryti dar geriau?

4.1.3. Individuali užduotis „Mano kūrybiškumas“

Norint ugdyti kūrybiškumą, visų pirma yra labai svarbus savo paties kūrybiškumo įsisąmoninimas. Taip pat savo kūrybos patirties įsisąmoninimas motyvuoja ir įkvepia bei padeda lengviau pamatyti galimybes *rinktis ir kurti* įvairiose situacijose. Juk tai, kaip dažnai patirsime kūrybos džiaugsmą, daugiausiai priklauso nuo mūsų pačių! Taigi, šios užduotys ir yra skirtos padėti geriau suvokti savo kūrybines patirtis ir savo santykį su kūrybiškumu.

- ❖ Atsiminkite kokią nors įsimintiną (nesvarbu, kada įvykusią) kūrybiškumo akimirką. Aprašykite tą patirtį, kai jautėtės kūrybingas (-a), apimtas (-a) įkvėpimo kuo konkrečiau. Koks tai pojūtis, kokie jausmai, potyriai, mintys Jums iškilo? Kur ir kada tai vyko? Ar tame dalyvavo kiti žmonės? Kaip jie reagavo? Ar norėtumėte tą patirtį pakartoti? Kaip ją papildytumėte?

Kaip manote, kada išgyvenama tokia patirtis? Kaip dažnai Jūs išgyvenate tokias akimirkas? Nuo ko tai priklauso? Ar dažniau jas patyrėte vaikystėje ar dabar? Kaip manote, kodėl?

- ❖ Jei jums reikėtų apibūdinti kūrybiškumą, kaip Jūs jį apibūdintumėte? Kokius esminius jo ypatumus išskirtumėte? Ką Jums asmeniškai reiškia kūrybiškumas?
- ❖ Kur glūdi mano kūrybos šaknys: Kas motyvuoja mane kurti? Kokius mano poreikius patenkintų ar patenkina kūryba? Kaip galiu pats save paskatinti daugiau kurti? Pasigilinkite į savo kūrybos motyvaciją. Tai padės geriau suprasti, kodėl daug ar mažai kuriate ir kodėl jūsų dabartinė kūryba yra būtent tokia.

4.1.4. „Kūrybos stabdžiai“

- ❖ Kas trukdo pasireikšti mano kūrybiškumui ir ką aš galiu pakeisti, kad tie trukdžiai veiktų silpniau? Užpildykite lentelę, kuo išsamiau išnagrinėdami savo kūrybos stabdžius – ir fizines, ir psichologines aplinkybes.

Kas gali trukdyti pasireikšti mano kūrybiškumui?	Kaip aš galiu tai pakeisti?
Fizinės aplinkybės:	
Psichologiniai veiksniai:	

4.1.5. „Kūrybiška savaitė“

Ką kūrybiško aš padarau kasdien?

Tendencija elgtis kūrybiškai kasdieninėmis situacijomis – įprotis, kurį turime susiformavę arba ne.

Kūrybiškumas yra lavinamas kaip ir raumenų jėga. Ugdomas kūrybiškumas auga, o apleistas – silpnėja.

Daug ką keičia požiūris į tai, kas yra kūrybiška. Jei manysiu, kad kūrybiška yra tik kažkas labai „didelio“ (simfonija, paveikslas, išsamus mokslinis tyrimas), nuspręsiu, kad aš to, bent jau šiandien, negaliu padaryti. Ir taip jau nespėju atlikti svarbiausių darbų, kur čia dar kažkoks „kūrybiškumas“ ... Bet kai suprasiu, kad kūryba prasideda nuo mažų dalykų, pamatysiu, kad aš kasdien daugybę dalykų padarau kūrybiškai (jei tik pats taip vertinu). Neįprastai išlipau iš lovos. Nors atrodė, kad šaldytuvas tuščias, iš likučių pasidariau puikią vakarienę. Nors savaitę kankinomės, tačiau visai netyčia pasiūliau visiems labai patikusią idėją vasaros stovyklai ir t.t.

Iššūkis toks: savaitę kasdien padarykite ką nors kūrybiško! O dienos pabaigoje, prieš miegą pasistenkite greitai perbėgti mintimis per savo praėjusią dieną ir atsiminti/atpažinti/interpretuoti, ką padarėte kūrybiškai, netikėtai, spontaniškai, džiugiai. Daug lengviau bus atsiminti šį pratimą, jeigu pildysite tokią schemą:

Data	Ką šiandien padariau kūrybiško?	Ką norėčiau padaryti kūrybiško rytoj?

Tikslas: labiau pastebėti kūrybiškus dalykus ir dažniau sąmoningai juos daryti.

Kuo daugiau jų pastebėjime savo gyvenime, tuo lengviau atkreipsime dėmesį ir į vaikų kūrybines mintis ir galėsime jas paskatinti.

4.1.6. „Kūrybiški pavyzdžiai“

Iš ko galiu aš pasimokyti? Surašykite jus įkvepiančius žmones ir situacijas, iš kurių galite pasimokyti. Vienas iš naudingų pratimų, kai trūksta energijos, kai

ateina liūdno akimirkos ar nuovargis, yra prisiminti mus įkvepiantį žmogų ir pagalvoti, „Kaip šioje situacijoje elgtųsi ir mąstytų šis žmogus?“.

Naudinga užsivesti ir pastoviai pildyti įkvepiančios muzikos, filmų, knygų, aforizmų, vietų nuotraukų, į kurias norite nuvykti, albumą. Šis rinkinys gali tapti puikiu vaistu, kai jausitės pavargę ar praradę įkvėpimą.

4.1.7. Užduotis „Pirmyn“

Ką galiu ir noriu padaryti kūrybiško? Surašykite ir įgyvendinkite!

Šią valandą	
Idėja: Paskambinti seniai matytam žmogui ir perskaityti Martinaičio eilėraščių apie Kukučių.	Pirmas žingsnis: pasiimu telefoną ir skambinu.....
Šiandien	
Idėja: Eidama namo iš darbo užkalbinsiu 3 nepažįstamus žmones.	Pirmas žingsnis: Eiti ir šypsotis. Išsirinkti įdomų žmogų ir pasisveikinus pasakyti komplimentą arba ko nors paklausti nesitikint jokio konkretaus atsakymo atgal ir priimant žmogaus reakciją tokią, kokia ji bebus.
Šią savaitę	
Idėja: Visą šią savaitę valysiuosi dantis ir valgysiu kaire ranka, nors esu dešiniarankė.	Pirmas žingsnis: Virtuvėje ir vonioje prisiklijuoju lipnų lapelį, kad prisiminčiau tai.
Šį mėnesį	
Idėja: Iš įvairių mankštos pratimų sudėti linksmą rytinę mankštą vasaros stovyklai.	Pirmas žingsnis: Pasiimti iš bibliotekos porą knygų šia tema, internete pasieškoti porinės jogos pratimų ir visus išbandžius su draugu, juos susisteminti.

4.2. Kūrybiškumo ugdymo programos ir metodai

4.2.1. Divergentinio mąstymo skatinimas sueigų metu

Pagrindiniai divergentinio mąstymo ypatumai:

- ❖ Greitas mąstymas – pabandykite išsakyti daug idėjų per trumpą laiką. Čia tinka klasikiniai žaidimai, kurių metu per 10 minučių prašoma suteikti kuo daugiau skirtingų įprastų daiktų panaudojimo būdų (pvz. plytos, sąvaržėlės). Mąstymo greitumą galėtų paskatinti tokie klausimai: „Kiek, tavo manymu, atsakymų gali būti iš viso?“, „Kaip būtų galima tai dar kitaip išspręsti?“.
- ❖ Lankstumas – sugebėti išsakyti įvairiausių idėjų apie tą patį reiškinį (pažvelgti į jį iš įvairių aspektų). Pavyzdžiui, kokiais dar būdais, be jau išvardintų, galėtum panaudoti virvę?
- ❖ Originalumas – sugebėti pateikti nestandartinius, originalius atsakymus. "Pamėgink išsakyti pačias netikėčiausias, įdomiausias šio reiškinio (pvz., žaibo trenkimo žemėn) priežastis".
- ❖ Detalumas – sugebėti tobulinti savo kūrinį. Pvz., „Kaip dar galėtum pagražinti savo vartų papuošimus?“. Čia svarbu akcentuoti, kad mąstome apie patobulinimą ne dėl to, kad darbas būtų blogas, tačiau dėl kitų galimybių apsvaistymo.

4.2.2. Minčių lietaus metodas

A. Osborn ir C.A.Clark metodas naudojamas tiek individualiai, tiek grupėse siekiant sužadinti kūrybinę vaizduotę, rasti naujus problemų sprendimus. Taikydami šį metodą, skatinkite išsakyti kuo daugiau idėjų, venkite jas vertinti, kontroliuoti, koreguoti tam, kad kūrybinis procesas būtų skatinamas, o ne slopinamas. Šiame etape svarbiausia maksimaliai išlaisvinti savo intuiciją ir sąmonę, o ne būti realistais. Tik vėliau atrenkamos tinkamiausios idėjos. Minčių lietaus metodas grupėje

Kada taikyti? Kai jaučiate, kad jūsų vaizduotė išseko.

Metodo prasmė: iš esmės naujai pažvelgti į problemą.

Kiek žmonių? nuo 5 iki 10 žmonių, geriausia sėdėti ratu.

Priemonės: popieriaus lapas/lenta, rašomoji priemonė.

Eiga: Vienas dalyvis iškelia problemą, pateikdamas tik faktus. Prieš pradėdant žerti kilusias mintis, geriausia yra užduoti klausimus problemos esmei išsiaiškinti.

Idėjų išsakymas gali vykti įvairiai, tiek kiekvienam užrašant savo idėjas savo lape ir paskui jomis dalijantis su grupe, tiek kalbant kiekvienam, kuriam šauna nauja mintis į galvą ir užrašant visas mintis bendrai. Pastebėta, kad pirminis individualus apmąstymas skatina naujų minčių radimąsi, nes kiekvienas jaučia didesnę atsakomybę apmąstyti vien dėl to, jog reikės pristatyti savo idėjas kitiems.

Taisyklės:

1. Išsakytų idėjų negalima kritikuoti;
2. Skatinama kurti laisvas asociacijas;
3. Svarbu kiekybė, ne kokybė;
4. Stengiamasi ieškoti įvairiausių derinių, išsakytas idėjas tobulinti.

Kliūtys kūrybiškumo išlaisvinimui:

1. Įpročių perkėlimas, kai naujas problemas sprendi senais būdais
2. Socialinis draudimas, kai kiti priekaištuoja "neišsišok", "būk toks kaip ir visi"

Vadovo vaidmuo: taisyklių išaiškinimas ir priežiūra, kad jų būtų laikomasi. Jis turi užtikrinti, kad idėjos nebūtų kritikuojamos, o grupė nepasidalintų į mažesnes grupes. Svarbu paskatinti ir padrąsinti dalyvius pasitikėti savo jėgomis ir nusiteikti darbingai. Tinka taikyti tiek pasyvius (ieškant metodų padaryti pertraukėlę ir eiti gamintis pietų, pažaisiti žaidimą), tiek aktyvius (daugiau laiko praleisti prie sprendimo paieškos) metodus.

4.2.3. Atradimų metodas

Metodo prasmė: Padeda įtraukti vaiką į mokymo procesą, efektyviau išmokti medžiagą, stimuliuoja vaiko intelektualines galias, suteikia vaikui didesnę pasitikėjimą savo jėgomis, ugdo ir skatina savarankiškumą.

Eiga: Vadovas kartu su vaikais kuria tokias situacijas, kuriose vaikai turi savarankiško pasirinkimo galimybę. Tuomet sukuriama tokia sąlyga, kuriose

vaikai galėtų patikrinti savo pačių pasirinkimus, o vadovas tampa tik pagalbininku.

Eigos pavyzdys: pastovyklėje reikia indaujos ir tarp vaikų išsiskiria dvi nuomonių grupės. Vieni nori rišti indaują išmokstant ir pritaikant knygoje esančius mazgus, kiti sako, kad mazgai niekam nereikalingi ir planuoja naudotis savo sugalvotais mazgais iš serijos "vynioju, kol laikosi". Vadovas stebi kaip sekasi abejoms grupėms, pabaigoje visi kartu tikriname abiejų indaujų kokybę. Išliekame objektyvūs ir vengiame asmeniškų pastabų, juk teikdami pastabas siekiame pakeisti vaikų elgesį, o ne sugniuždyti jų savivertę.

Patarimai vadovams:

1. Venkite reikalauti ir teigti tiesiogines instrukcijas, padėkite vaikams veikti savarankiškai.
2. Venkite skubotų prielaidų (tiek neigiamų, tiek teigiamų), išskirkite stipriąsias ir silpnąsias vaikų savybes.
3. Skatinkite vaikų iniciatyvą ir nedarykite už juos to, ką jie patys gali padaryti savarankiškai.
4. Padėkite vaikams įžvelgti priežastinius ryšius.
5. Padėkite vaikams savarankiškai surasti problemą ir analizuoti situaciją.

4.2.4. Analogijų, metaforiniai, paradigminiai žaidimai (A. Sefer, 1992)

Analogijų žaidimai

Eiga: Jų metu vaikams pateikiami įvairūs paveikslėliai (grybai, augalai, uogos), kuriuos jie turi suklasifikuoti pagal įvairius kriterijus (valgomi, nevalgomi, nuodingi).

Metaforiniai žaidimai

Tikslas: Ugdo vaizduotę ir jautrumą.

Eiga: Pavyzdžiui, sueigoje apie Lietuvos muziką galima pateikti paveikslėlius su nupieštais veidais, išreiškiantys įvairias būsenas ir nuotaikas (galima pridėti ir kompozitorių: M.K. Čiurlionio, B. Dvariono ir senovinių nuotraukų). Vaikai, įsiklausydami į skambančią muziką (kompozitorių, liaudies...), bando parinkti tinkamas tai muzikai nuotaikas.

Paradigminiai žaidimai

Tikslas: Geriau suvokti įvairių epochų gyvenimo stilių.

Eiga: Vaikams pateikiami paveikslėliai su tam tikros epochos architektūriniais vaizdais ir kostiumais. Skambant to laikotarpio muzikai, vaikai pasirenka patinkančius paveikslėlius ir patys bando suvaidinti to laikotarpio istorijos ar kultūros detales. Šie žaidimai ypač tinka su istorija ar kultūra susijusioms sueigoms.

4.2.5. J. Shranko kūrybiškumo ugdymo programa

J. Shranko teigia, jog mokymosi įstaigose daugiausia dėmesio skiriama informacijos perteikimui, duodami įvairūs nurodymai, reikalaujama įsiminti, tačiau niekas nemoko ne tik klausytis, bet ir išgirsti, ne tik žiūrėti, bet ir matyti.

Klausa

Klausydamiesi daugelis mūsų girdime tik tai, ką norime girdėti. Šio pratimo tikslas: mokytis klausytis to, kas yra. Jį taikydami mokysimės geriau girdėti ne tik pačius save, aplinką, tačiau ir šalia esančius žmones.

Pratimai: 1. Pabūkite tyloje vieną ar dvi minutes, klausydamiesi garsų, kurių paprastai negirdite būdami sueigoje. Aptarkite, ką išgirdote. Padiskutuokite apie tai, ką jūsų gyvenime reiškia triukšmas ir tyla, kokias emocijas abu jie kelia, kada norisi triukšmo, o kada tylos?

2. Susiraskite muzikos įrašą su įvairių tipų garsais. Klausykitės, klauskite savęs ir kitų, kiek tonų išgirdote.

3. Suskirstykite vaikus į grupes po tris ir paprašykite vaidinti (pvz., vaiką, tėvą ar vadovą). Tegu jie sprendžia kokią nors problemą, pavyzdžiui, aiškinasi piktybiško elgesio priežastis. Prašykite, kad kiekvienas gintų tik savo požiūrį. Paskui tegu pasikeičia vaidmenimis. Pratimą baikite, kai kils didelis triukšmas. Aptarkite jausmų pokyčius ir palyginkite vaikų suvaidintas situacijas su realiomis. Akcentuokite, kad skirtumas tarp girdėjimo ir mokėjimo klausytis yra didžiulis.

Rega

Regėjimas gali būti koreguojamas akiniais, o gebėjimas išvysti reiškinių įvairovę yra išugdomas. Ar visada pastebime kaip prasiskleidžia žiedai ar vasaros dangus tampa rudens dangumi? Ar visada pastebime kaip mums artimas brolis ar sesė jaučiasi nekaip? Sugebėjimą išvysti turime lavinti nuolat, nes regime daug, o pastebime mažai.

Pratimai: 1. Apžiūrėkite kambarį (sueigų vietą, pastovyklę) vieną minutę stengdamiesi pastebėti tai, ko anksčiau nepastebėjote. Pasidalinkite atradimais su draugais.

2. Išeikite į lauką pasižiūrėti į debesis, medžius, žolę ar pastatus. Pabūkite kiek laiko tyloje. Paskui pasidalinkite mintimis, ką jautėte.

3. Kartu su draugove pasitikite ar palydėkite saulę. Gal išvysite žaliąjį spindulį? Arba stebėkite žvaigždes prieš miegą. Juk stovykloje tam galimybės neribotos, bet ar dažnai tai darome kartu?

4. Pasiskirstykite poromis. Kurį laiką žiūrėkite vienas į kitą. Tada nusigręžkite ir pakeiskite tris išorės elementus (pavyzdžiui, šukuoseną, papuošalus, drabužių detales). Atsisukę pastebėkite, kas pasikeitė partnerio išvaizdoje. Pasikeiskite partneriais ir darykite tą patį, tik išsyk pasikeiskite šešis savo išorės elementus. Visa tai aptarkite.

5. Paprašykite vienas kito apibūdinti kokį nors šimtus kartų matytą dalyką (pavyzdžiui skautų centrą, pastato išorę). Išeikite jį apžiūrėti ir aptarkite, į ką krito mūsų žvilgsnis, o kas liko nepastebėta. Juk kasdienio gyvenimo akimirkose pro akis praleidžiame tiek pat daug detalių, kurios kartais gali būti lemtingos.

6. Šis pratimas skirtas akių kontakto reikšmei ir dinamikai suvokti.

Susiskirstykite poromis. Kuo ilgiau žiūrėkite vienas kitam į akis. Paskui pasikalbėkite, kodėl buvo sunku ar lengva žiūrėti į akis, kas trikdė, gal buvo jaučiama, kad žiūrima iš aukšto, sutrikus ir panašiai. Aptarkite, kaip jūs reaguojate į žmones, sutiktus gatvėje ar autobuse ir patyrus akių žvilgsnių susitikimą.

7. Išjungę garsą, televizoriaus ekrane stebėkite žmonių veidus. Bandykite atspėti, koks jų charakteris, temperamentas... Pasidalykite savo mintimis su kitais.

Susitarkite vieną savaitę stebėti akių kontakto ypatumus, pavyzdžiui stovyklos metu ir eksperimentuokite su savo žvilgsniu (vietoje to, kad susitikus žvilgsniams su nepažįstamu žmogumi, nusuktumėte jį į šoną – pabandykite jį išlaikyti ilgiau ir nusišypsoti).

Lyta

Lytėjimas mums visiems yra ypač svarbus pojūtis. Dažnai vaikai girdi griežtą „neliesk“. Deja.. Juk liesdami galime išgyventi daug malonių akimirku, ypač stovyklose būdami gamtoje ir bendraudami vieni su kitais. Ar dažnai ryte išbėgame su vaikais pabraidyti po ryto rasą, vaikščiojame lietuje, tyloje mėgaujamės maistu ir glostome medžius, bei vieni kitus? Dažniau girdime nebėk į lietu, nes sušlapsi ir susirgsi, arba užsidėk batus nes nušalsi kojas, neprisiliesk prie kitų, nes taip nedera. Šitaip pamirštama apie lytėjimo teikiamą džiaugsmą.

Pratimai: 1. Aptarkite, kaip mūsų kultūroje žiūrima į galimybę liesti ir kada žmonėms leidžiama tai daryti. Tyrimų duomenimis, asmeninės erdvės dydis priklauso būtent nuo kultūros, kurioje žmonės gyvena. Pietuose asmeninė erdvė yra mažesnė – žmonės vieni kitus daug liečia, natūraliai bendraudami fiziškai prisileidžia arčiau. Šiaurėje gyvenantys žmonės bendrauja santūriau, kalbėdamiesi sėdi didesniu atstumu.

2. Galite staiga paprašyti paliesti šalia sėdinčio draugo ranką.

3. Tegul vaikai įsivaizduoja esą neregiai – apčiuopinėja įvairius daiktus ir mėgina atspėti jų temperatūrą, svorį, paviršių, dydį. Galite eiti į pasivaikščiojimus užrištomis akimis poromis, kuriose vienas vaikas veda ir aprodo aplinkinį pasaulį nematančiam vaikui lytėjimo būdu.

4. Tegul kiekvienas pamėgina paspausti ranką kitiems grupės nariams, išreikšdami savo būsenas („man sunku“, „aš viršesnis“).

Skonis

Ragaudami retai valgome susikaupę ir gardžiuodamiesi. Paprastas maisto vartojimas atliekant kitas veiklas, pavyzdžiui, žiūrint televizorių, tapo norma. Maisto charakteristikos apibrėžiamos tik sūru tai ar ne. O kiek savybių dažnai praleidžiame – kitus skonius, tekstūrą, spalvą, kvapą...

- Pratimai: 1. Pagalvokite, kodėl kitų kultūrų žmonės mielai valgo mums neįprastą maistą ir bodisi tuo, ką mes mėgstame. Pavyzdžiui, žydai nevalgo kiaulienos, lietuviai – sraigų, varlių, o kinai gali net supykinti pamačius kaip kiti geria pieną.
2. Atsineškite duonos (geriausiu variantu – naminės), kurios kiekvienas galėtų paragauti. Laikykite ją burnoje tol, kol ji ištirps. Palyginkite naminės duonos skonį su pirkto. Ragaukite įvairaus maisto, nežiūrėdami į jį, pavyzdžiui, įdėkite užsimerkusiems vaikams po vynuogę (nesakykite kas čia), tegu pirma ją paliečia pirštais, įsidėmi jos struktūrą, tada įsideda į burną, tačiau neprakąsdami ištyrinėja ją liežuviu. Atkreipkite dėmesį į tai, kaip burnoje prisirinko seilių. Ir tik po kiek laiko leiskite vaikui ją lėtai prakąsti. Tegul vaikai įsidėmi tą momentą, kai išbėga sultys ir imamas jausti skonis.
3. Užriškite akis dviem žmonėms ir atlikite skonio testą. Rankomis liesti maisto negalima – leidžiama tik uostyti ir ragauti.
4. Atsineškite neįprasto maisto. Ragaukite ir aptarkite, kas ką mėgsta, kas paprastai laikoma skanu, kas ne ir kodėl. Atsiminkite, kad tai vaikystėje išmokti dalykai ir juos galima keisti.

Uoslė

Sugebėjimas užuosti kvapą yra vienas stipriausių ir paprasčiausių žmogaus pojūčių. Teigiama, kad žmonės sugrįžta į tas pačias vietas ne tiek dėl jų vaizdo, kiek dėl jose buvusio kvapo. Kvapai dažnai primena stiprius seniai pamirštus atsiminimus. Galima skirti apie du tūkstančius įvairių kvapų, o pasitreniravus – dvigubai daugiau.

- Pratimai:1. Aptarkite, ką kiekvienas žino apie kvapus. Kaip žmonės išmoksta skirti malonius ir nemalonius kvapus? Ar tikrai visi nemaloniais laikomi kvapai iš tiesų yra nemalonūs?
2. Pasidalinkite labiausiai įsimintiniais įspūdžiais apie kvapus, kokį kvapą geriausiai prisimenate iš savo vaikystės, kaip jus veikia įvairūs kvapai.
3. Pamėginkite atpažinti sueigų vietoje, miške esančius kvapus. Žygio metu uostykite augalus, žemę.

4. Atsineškite į sveigą kuo daugiau kvepiančių daiktų. Mėginkite pažinti juos tik iš kvapo. Leiskite per rankas koki nors daiktą, įdėtą į dėžutę, paskui aptarkite savo pojūčius, kylančius atsiminimus.

4.2.6. Programa „Divergentinio mąstymo ugdymas jaunesniesiems skautams“

Ši programa buvo sukurta JAV psichologės M. Karne remiantis Dž. Guilfordo intelekto struktūros modeliu.

Metodai tinkami: ikimokyklinio ar jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams mokant įvairių disciplinų.

Nauda: lavinama fantazija, ugdomas kūrybiškumas

1 Pratimas: Kūrybinių galių stimuliuojimas aktyvinant vaiko fantaziją

Vaikams papasakojama tokia istorija:

Kartą mažas berniukas ėjo iš mokyklos namo. Jis žingsniavo takeliu ir labai įdėmiai žiūrėjo sau po kojomis, nes norėjo būti tikras, kad neužmins nė ant vienos skruzdėlytės. Tai buvo labai geras berniukas, jis niekam nenorėjo pakenkti. Ir staiga.... jis sustojo. Po kojomis gulėjo visiškai nauja moneta. Berniukas net šūktelėjo iš nustebimo ir pagalvojo, kad šiandien tikriausiai laiminga diena. O moneta buvo tokia graži. Ant vienos jos pusės buvo pavaizduotas medis, ant kitos – laukinis paukštis. Iš tikrųjų tai buvo stebuklinga moneta, nors berniukas, aišku, šito nežinojo. Kai tik įsidėjo ją į kišenę, pajuto kažką keisto. Jis suprato, kad darosi vis mažesnis ir mažesnis. Šis jausmas neapleido jo tol, kol jis netapo visai mažu žmogučiu – vos penkių centimetrų ūgio.

Tada vaikų klausama: „Jei jūs būtumėt tas mažas berniukas, ką pirmiausia pagalvotumėte?“

Vaikams atsakius, toliau tęsiama taip: „Jūs pasiūlėte labai įdomius atsakymus, bet papasakosiu, ką iš tikrųjų pagalvojo tas berniukas. Pirmiausia jis pagalvojo, kaip reikės pasiekti namus. Bet šioje istorijoje nieko nesakoma apie tai. Gal jūs padėtumėte sugalvoti, kaip tai padaryti? Nepamirškite, kad jo ūgis tik penki centimetrai“.

Toliau klausama: „Kas gali atsitikti tokio ūgio žmogui? Kas atsitiks, kai vaikas grįš namo? Ką pagalvos tėvai, broliai, sesės? Jo šuo ir katinėlis? Kas pasikeis jam valgant? Kokį skirtumą jis pajaus naktį ir vakare?“

Pasistenkite vaikus sudominti istorija ir paskatinkite juos kuo daugiau klausinėti. Vėliau paklauskite: „*Kaip berniukui seksis mokykloje? Plaukimo būrelyje? Skautų žygyje?*“

Stenkitės priimti visus atsakymus, net jei jie atrodytų netinkami, neapsiriboti tik vienu vaiko atsakymu. Kiekvienas vaikas turėtų išsakyti mažiausiai du pasiūlymus. Pabaigoje vaikams primenamas papasakotos istorijos turinys ir sakoma: „*Šiandien mes kartu sužinosime šios istorijos pabaigą. Taigi po to, kai berniukas sumažėjo, praėjo diena ir naktis. Ir jis nusprendė tapti toks kaip anksčiau*“.

Tuomet paprašykite vaikų pasiūlyti, kaip jis tai galėtų padaryti. Paskatinkite juos išsakyti kuo įvairesnių atsakymų. O tada papasakokite istorijos pabaigą: „*Berniukas nusprendė padėti stebuklingą monetą ant šaligatvio į tą pačią vietą tikėdamasis, kad vėl užaugs toks kaip anksčiau. Jis padėjo monetą ta puse, kur buvo pavaizduotas medis. Tuomet, kai moneta prisilietė prie žemės, berniukas pajuto, kad didėja. Bet stebuklinga moneta nežinojo, kokio ūgio turi būti normalus berniukas, ir jis vis augo ir augo, kol pasiekė 3 metrų ūgį. Tai buvo aukščiau negu šio kambario lubos, beveik toks kaip tas medelis*“.

Tada vaikai prašomi išvardinti problemas, su kuriomis gali susidurti tokio ūgio žmogus. Reikėtų paskatinti vaikus išsakyti kuo daugiau ir įvairesnių atsakymų. Toliau vadovas tęsia: „*Aišku, kad berniukui nesinorėjo būti nei milžinu nei mažyliu. Jis labiausiai norėjo būti paprastu savo ūgio berniuku*“ Vaikams siūloma pagalvoti, kaip berniukas gali tai padaryti.

Vadovas užbaigia šią istoriją taip: „*Mūsų berniukas nusprendė vėl grįžti į tą vietą, kur rado auksinę monetą. Šį kartą, jis padėjo ją ant žemės ta puse, kurioje buvo pavaizduotas paukštis. Kai tik tai padarė, pajuto, kad mažėja. Staiga, apsidairęs jis suprato, kad vėl tapo normaliu vaiku*“ Pabaigoje vaikų galima paklausti kaip, jų manymu, galėtų baigtis ši istorija.

Šią užduotį kiekvienas galime patobulinti, suaktualinti savaip įdedami naujų klausimų, istoriją perkeldami į skautiškesnį kontekstą, arba į siaubo pasaką prieš miegą. Juk vaikų atsakymams tikrai įtakos darys aplinka, kurioje esate. Svarbiausia, kad vaikai mokytųsi atrasti kuo daugiau įvairių sprendimų, tuo tarpu jų naudingumas ar realistiškumas šiame pratime nėra svarbūs.

2 Pratimas: Divergentinio mąstymo ugdymas per įvairios tematikos sueigas

Klausimai, skatinantys divergentinį mąstymą

Sritis	Galimi klausimai
Gamtos pažinimas, išgyvenimas joje	Papasakokite apie visus galimus vandens naudojimo būdus. Pasistenkite išvardinti kuo daugiau daiktų varomų elektros. Sugalvokite kuo daugiau būdų, kuriais galima pasidaryti pastogę, užuovėją vienai nakčiai iš įprastų daiktų (vasarą ir žiemą). Papasakokite kuo daugiau būdų, kuriais galima sutvirtinti lūžusią galūnę iš turimų žygio metu daiktų ir gamtoje esančių medžiagų.
Kalba	Papasakokite, kaip galėtų atrodyti ateivis iš kosmoso. Sukurkite eilėraščių baltomis eilėmis.
Skaičiavimas	Suskirstykite šiuos daiktus (vaikams parodoma krūva daiktų) pagal formą, spalvą, dydį, į valgomus ir nevalgomus. Pasistenkite išvardinti daiktus, kurie yra po du.
Meninė kūryba	Padarykite tą patį daiktą naudodamiesi įvairiomis priemonėmis (uzuovėja, įtvaras iš pirmos skilties, ar sukurkite pastovyklės maketą skautams gyvensiantiems už 200 metų iš turimos medžiagos). Sukurkite naujos rūšies paukštį iš įvairių medžiagos likučių.

Socialiniai mokslai

Išvardinkite žmones, kurie saugo mus nuo ligų, organizuoja stovyklas, gina valstybę. Išvardinkite galimus tuščių dėžučių, popieriaus likučių, stiklainių panaudojimo būdus.

4.2.7. Vaikų saviraiškos ir gilesnio suvokimo ugdymo programa

Programą sukūrė: F.Rosen ir B. Maltby (JAV)

Programa skirta: 8 –12m. vaikams

Poveikis: Padeda atsipalaiduoti ir surasti savo vietą tarp kitų žmonių.

Programos tikslas: laimingas vaikas :). Naudodami paprastus metodus programos autoriai ugdo sveiką kūną, aiškų protą ir dvasingumą.

Visas programos kursas trunka net aštuonias savaites. Šiame skyrelyje galite pasiskaityti keletą pratimų, kuriuos galėsite įvairiai pritaikyti savo veiklose.

1 Pratimas: Šypsenos pasiuntimas. Vaikai sustoja ratu. Jie prašomi „pasiųsti“ šypseną – tai yra atsisukus į šalia stovintį vaiką nusišypsoti, tada siųsti šypseną kitam vaikui ir t.t. Galima prašyti ir ką nors padovanoti vienas kitam nesitikint, kad bus grąžinta ar atlyginta.

2 Pratimas: Meditacijos ratas. Vaikai sugula ant kilimo taip, kad jų galvos būtų rato išorėje, o kojos viduje (turėtų susidaryti tarsi ratas). Vaikai užsimerkia ir įsivaizduoja, kad jie yra besisukančio rato dalys: „Mes visi esame sujungti į vieną ratą ir sukamės kartu“.

3 Pratimas: Savidrausmės ugdymas. Siūloma su vaikais pasikalbėti ką reiškia savikontrolė, kuriose srityse jų nuomone jiems jos trūksta. Aptarti tokius savidrausmės kasdieniniame gyvenime pavyzdžius:

- ❖ namų darbų atlikimas užuot žiūrėjus televizorių,
- ❖ pykčio kontroliavimas (verta pamąstyti ir kaip socialiai išreikšti pyktį? kaip išlieti neigiamas emocijas ir nieko neįskaudinti?)
- ❖ sugebėjimas būti laimingu net ir tada, kai negali nusipirkti geidžiamo žaislo, o draugas gali,
- ❖ paskutinio trokštamo skanėsto gabalėlio atidavimas kitam šeimos nariui,

- ❖ pagalba savo šeimos nariams, kai draugai tuo metu laksto kieme,
- ❖ blogų įpročių (nagų griaužimo ar besaikio saldainių valgymo) atsikratymas (galima aptarti su visais gaujos vaikais kiekvieno vaiko įpročius ir kartu surasti būdus kaip jų lengviau atsikratyti),
- ❖ nekalbėjimas blogai apie kitus, norint parodyti save geresnį.

Esminis pokalbio motyvas– mintis, kad galima būti laimingam mylint kitus ir būnant nesavanaudiškam.

4 Pratimas: Pozityvios veiklos prasmė. Su vaikais kalbamasi apie tai, kaip svarbu visuomet mėginti pasirinkti teigiamą veiksmą. Pavyzdžiui, jei šypsaisi kitiems ir šie nudžiunga, tai ir pats tampi laimingesnis. Visa, ką darai kitiems sugrįžta ir tau pačiam. Kalbamasi ir apie:

- ❖ jei saugai savo sveikatą ir mankštini kūną, tampi sveikesnis ir stipresnis,
- ❖ jei šypsaisi ir teigiamai žiūri į žmones, jie irgi reaguoja teigiamai,
- ❖ jei padėsi kitiems, ir kiti tau padės, kai to reikės,
- ❖ jei pasodinsi sodą ir juo rūpinsiesi, gamta tave apdovanos puikiais vaisiais,
- ❖ jei neterši gamtos ir oro, ji leis tau gėrėtis švaria žeme, oru ir upėmis.

Baigus pokalbį galite nueiti į gamtą ir sutvarkyti kokį nors kampelį.

5 Pratimas: Savęs pažinimas. Kalbamasi mėginant atsakyti į klausimą, kas aš esu. Tai gali būti pamąstymas, kas aš esu ir kuo norėčiau būti, kam aš gyvenu, kuo aš tikiu, ar mano tikėjimas pakankamai stiprus, kad nepasiduočiau daugumos nuomonei (tuo atveju, kai ji yra žalinga). Vaikai prašomi kiekvieną dieną rašyti dienoraštį ir atsakyti į klausimą: „Kas aš esu?“ Tai gali būti svajonės, jausmai, mintys...

6 Pratimas: Kūno piešinys. Piešiniui reikia labai didelių, vaikų ūgio lapų. Vaikai ant jų atsigula, o vadovas ar kiti vaikai nupiešia kiekvieno vaiko kūno kontūrus. Paskui patys vaikai spalvomis, kreidelėmis, akvarele užbaigia savo kūno kontūrų piešinius.

7 Pratimas: Muzikos naudojimas kūrybos procese.

- ❖ Vaikai supažindinami su įvairiais instrumentais, leidžiama jais pagroti.
- ❖ Klausomasi įvairių ritmų ir krypčių muzikos (džiazo, klasikos, roko, šokių muzikos, lietuvių liaudies).
- ❖ Vaikai kuria piešinius, klausydamiesi įvairios muzikos. Kaip kinta emocijos klausantis skirtingų garsų? Kaip nuo to keičiasi piešinys?
- ❖ Pajudėkite ir pašokite pagal įvairių muziką. Kaip skiriasi judesiai naudojami skirtingoje muzikoje? Ar tos pačios emocijos apima šokant pagal lietuvių liaudies ir klubinę muziką? Kodėl?
- ❖ Vaikai patys gali kurti muziką naudodamiesi įvairiais instrumentais. Pavyzdžiui, sukurti savo rikiuotės dainą.
- ❖ Į sueigą galima pasikviesti kantresnių muzikantų, kurie supažindintų su instrumentais ir jais pagrotų. Arba pasiūlyti vaikams į stovyklą atsivežti po vieną skambantį daiktą ir jį mušant eiti rikiuotėje arba vakare juo groti prie laužo.

8 Pratimas: Garsų pratimas. Vaikai sugula eilute ant kilimo, o galvą padeda draugui ant pilvo. Tada pirmasis vaikas turi garsiai sakyti „Cha!“, antrasis – „Cha, cha“, trečiasis– „Cha, cha, cha“ ir t.t. Greitai vaikai pradeda juoktis ir „išgirsta“ vienas kito juoką draugo pilve.

4.2.8. Kūrybinės vaizduotės lavinimo programa

Tikslas: Lavinti vaizduotę.

Programa skirta: vaikams ir gali būti pritaikoma suaugusiems.

Vadovas, vedantis šias pratybas turėtų:

- Sugebėti atskleisti anksčiau nepažintas ar nepanaudotas vaiko galimybes.
- Gerbti vaiko norą savarankiškai dirbti.
- Sudaryti galimybes bendradarbiauti su grupių nariais.
- Sugebėti nesikišti į vaiko kūrybinę veiklą.
- Skatinti vaiką pasirinkti jį dominančią sritį ir tikslo įgyvendinimo būdus.
- Sukurti tinkamas sąlygas konkrečioms kūrybinėms idėjoms įgyvendinti.
- Skatinti vaikus įgyvendinti savo pačių sugalvotus projektus.

- Vengti bet kokio vaikų spaudimo ar įtampos.
- Tinkamai įvertinti vaikų pomėgius, interesus ir polinkius.
- Sukurti gyvą, entuziastingą darbo atmosferą.
- Sudaryti tokias sąlygas, kad mažiau kūrybiški ar gabūs vaikai galėtų bendradarbiauti su gabesniais.

1) Pratimai susiję su žodžiais:

Ne paslaptis, jog vaikai mėgsta susigalvoti naujų žodžių. Eidami žygyje galite pasiūlyti jiems vieną iš žodžių kūrybos būtų – žodžių iškraipymą keičiant priešdėlį. Vaikai pasirenka daiktavardį, tada keisdami priešdėlius: ne-, už-, iš-, į-, mini-, maksi-- sukuriame naują žodį, tada sugalvojame jam sakinį, o vėliau ir pasakojimą. Pavyzdžiui, peilis– „ne peilis“. Aptariamos peilio funkcijos, kaip juo saugiai naudotis (pjauti, padalyti, perduoti rankenėle į kitą žmogų). Tada prašoma pagalvoti, kokios galėtų būti „ne peilio“ funkcijos. Gal jis sujungia? Kaip naudotis tokiu „ne peiliu“? Kam jis tinkamas? Ar juo gali naudotis dar mažesni vaikai ir t.t.

Dar galima sugalvoti naują šalį, apibūdinimą neigiamais prielinksniais. Taip pat galima prie žodžio prijungti ir skaitvardį, pavyzdžiui, „trikate“ –kokia ji? Kiek pelių ji sugaus? Kiek turi galvų, kojų, uodegų? Galima prijungti ir tokius žodžius kaip: pusė, ketvirtis, trečdalis. Pavyzdžiui, kaip naudotis puse šaukšto? Taip pat galima prisiminti kokius žodžius vaikystėje tardavome neįprastai, savaip ir pažvelgiant į juos rimčiau pamąstyti apie jų paskirtį. Arba pasirinktiems žodžiams pakeisti raidę. Pavyzdžiui, „muilas“ – „zuilas“, kuriuo plaunami zuikiai arba kuris viską plauna iki skylių.

2) Pasakų pratimai:

Prieš miegą galime skaityti pasaką arba patys ją kartu kurti ir taip lavinti vaizduotę. Tai galėtų būti:

- ❖ Pasakos kūrimas pagal pasiūlytą pradžią.
- ❖ Pasakos kūrimas laisvai pasirinkta tema.
- ❖ Naujos pasakos kūrimas panaudojant įvairius pasakų veikėjus.

- ❖ Pasakos "sušiuolaikinimas". Pavyzdžiui, "Senelė gyvena mūsų dienomis, ko gi ji prašys burtininko?"
- ❖ Pasakos pratęsimas, klausiant kas buvo dar toliau.
- ❖ Pasakos fantastinė analizė. Pavyzdžiui, vaikų klausama, kas bus, jei Mauglis gyvens Aliaskoje. Su kuo jis draugaus ir kaip jis turės ten išgyventi?

Pasakų salotos. Vaikams siūloma sujungti pažįstamus jiems pasakų veikėjus iš įvairių istorijų ir sukurti naują pasaką. Galima naudotis paveikslėliais ar prašyti vaikų nupiešti savo sukurtą pasaką.

Atvirkščia pasaka. Pratimas atliekamas iškraipant pasaką arba apvertus jos temą. Dalyviams siūloma prisiminti gerai žinomą pasaką ir pakeisti jos veikėjų charakterį neigiamu arba teigiamu. Prašoma sugalvoti ir papasakoti, kaip pasikeis veikėjai, jų charakteriai, įvykiai, koks bus pasakos turinys. Charakterio keitimo pasiūlymai gali būti įvairūs: „neigiamas veikėjas padarė vieną vienintelį gerą darbą ir jam taip patiko, kad jis tapo...“, „pikta burtininkė užbūrė Bebenčiuką ir jis tapo didžiausiu vagišiumi apylinkėje“. Skatinkite vaikų pasiūlymus. Galbūt įdomu sužinoti, kokia būtų bloga Raudonkepuraitė ir geras vilkas, arba ištis bjaurios asmenybės ančiukas?

STOP Pasaka. Išrenkame vieną vaiką ir paprašome jo trumpam išeiti iš patalpos. Visi likę kartu prisimename vieną visiems puikiai žinomą pasaką, pavyzdžiui Pelenė, ir sugalvojame penkis naujus ir visiškai su šia pasaka nesusijusius žodžius arba frazes, pavyzdžiui: baikeriai, vienaaragis, vėjaraupiai, „kur dingo mano kojinės?“, mazgai. Pasikviečiame išsiųstąjį vaiką atgal ir paprašome pasekti mums Pelenės pasaką, tik, kad tuo metu kai vienas iš vaikų pasakys žodį STOP, mes jam pridėsime vieną žodį, kurį jis iš karto turės panaudoti savo tolimesniame pasakos pasakojime. Taip istorija ir tęsiasi su baikerėm Pelenės seserimis, vienaarage stebuklingąja fėja ir pirmais Pelenės žodžiais princui: „kur dingo mano kojinės?“. Šis pratimas moko greitai reaguoti į naują informaciją.

Stiklinis žmogeliukas. Dalyviams siūloma sugalvoti žmogiuoką, padarytą iš kokios nors medžiagos, pavyzdžiui, stiklo, popieriaus, šokolado, ledo, sniego,

dūmų, virvių, ledu, plastelino, saldainių. Jis turės veikti, judėti, susirasti draugų, patirti nuotykių...

Grupės nariams siūloma įsijausti ir pabūti to žmogeliuko vietoje. Vedantysis sako: „Tarkime, jūs papuolėte į šalį, kur viskas iš stiklo (viskas trapu, slidu, permatoma?). Koks bus gyvenimas šiame stikliniame mieste? Kaip ten bus vaikštoma, šokama, apsikabinama? Kokie bus drabužiai, koks transportas, o gyvūnai, augalai? Ar permatomos bus ir mintys?“ Galima pasiūlyti sugalvoti kaip padaryti žmogučių gyvenimą kuo patogesni.

Naujas pasakos raktas. Vaikams pasiūloma pakeisti veiksmo laiką ir vietą.

Pavyzdžiui, „prie Raudonosios jūros gyveno senelis ir senelė. Jie gyveno mūsų dienomis... Ko senelė prašys auksinio delfino?“. Galima pasaką ir iliustruoti.

3) Pratimas: Fantastinės hipotezės.

Šio pratimo esmę sudaro klausimas: „Kas būtų buvę, jeigu...?“ Pavyzdžiui, „Kas būtų, jei staiga dingtų saulė“, „Kas būtų, jei dingtų visi suaugusieji?“, „Kas būtų, jeigu miško gyvūnai taptų skautais?“ ... Klausimus gali sugalvoti patys dalyviai, arba pasiskirstyti į grupes – viena grupė sugalvoja klausimą, o kita – atsako, ar suvaidina.

4) Pratimas: Mįslių kūrimas.

Dalyviai prašomi išžiūrėti į kokį nors daiktą taip, lyg matytų jį pirmą kartą. Pavyzdžiui, tai gali būti laužas, kurį galėtume apibūdinti taip: prižiūrima ugnis į pelenus paverčianti įvairius daiktus. Metaforinis apibūdinimas arba mįslės sukūrimas galėtų skambėti kad ir šitaip: „Šokėja iš šviesos ryjanti daiktus“. Galite kurti ir eiliuotas formuluotes. Susiskirstyti komandomis ir lenktyniauti kas daugiau kitos komandos sukurtų mįslių įmins.

Galima kurti ir melagingas mįsles, kurių atsakymas slypi pačiame tekste, bet dėmesys nukreipiamas į šalį. Pavyzdžiui, Stovi „tai“. Eina pro šalį senelė ir sako: „Ragana“. Eina kareivis, pažiūrėjo į „tai“ ir sako: „Generolas“. Eina mergaitė, pažiūrėjo ir sako: „Gražioji princesė“. Kas yra „tai“? (veidrodis).

Pabaiga

*Tikiuosi Tau buvo naudinga tai, ką perskaitei
ir tyčia pabandyti ką nors pritaikyti
ir jei veiks, pasidalinti ir su kitais tuo, ką atradai.*

*Ir linkiu didžiausios sėkmės
kartu su vaikais atrandant įprastus dalykus
naujai ir stebuklingai.*

*Jei kyla kokių klausimų, idėjų ar komentarų, drąsiai rašyk
juokiuos@gmail.com*

5. LITERATŪRA

5.1. Mokslinės literatūros šaltiniai:

Amabile, T. (2012) Componential Theory of Creativity. *Encyclopedia of Management Theory*. Sage Publications.

Bijvoet – van den Berg, S., & Holocka, E. (2014) Individual Differences and age related changes in divergent thinking in toddlers and preschoolers. *Developmental Psychology*, 50(6).

Bland, D., & Sharma – Brymer, V. (2012). Imagination in school children's choice of their learning environment: an australian study. *International Journal of Educational Research*, 56

Brattico, P. (2014) . On the syntax – centric theories of human creativity. *Theory & Psychology*, 24(3). DOI:10.1177/0959354313506508

Csikszentmihalyi, M. (1997). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention* Paperback. USA: International Edition.

Diachenko, O. M. (2011). On major developments in preschoolers' imagination. *International Journal of Early Years Education*, 19 (1)

Feist, J.G., & Feist, J. (2009). *Theories of Personality*. New York, NY: McGraw – Hill.

Franken, R.E. (1982). *Human Motivation*. USA, CA: Brooks/Cole Publishing Company.

Gajdamaschko, N. (2006). Vygotsky on imagination: why an understanding of the imagination is an important issue for schoolteachers. *Teaching Education*, 16 (1).

Hoffman, J., & Russ, S. (2012). Pretend Play, Creativity, and Emotion Regulation in Children. *Psychology of Aesthetics, Creativity & the Arts*, 6(2).

- Kesler, M., Soloman, M., & Kirsch, L. (2007) *Theory and Development of Creativity for the Gifted*. Florida.
- Magno, C. (2009) Explaining the Creative Mind. *The International Journal of Research and Review*, 3.
- Maslow, A.H. (1999) *Towards psychology of being*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Miller, A.L. (2012) .Conceptualizations of Creativity: Comparing Theories and Models of Giftedness. *Roeper Review*, 34.
- Nusbaum, E.C., & Silvia, P.J. (2010). Are intelligence and creativity really so different? Fluid intelligence, executive processes, and strategy use in divergent thinking. *Intelligence*, 39(1).
- Pelaprat, E., & Cole, M. (2011). "Minding the gap": imagination, creativity and human cognition integrative. *Psychological and Behavioral Science*, 45(4).
- Reuveni, E. (2013). Copyright, Neuroscience, and Creativity. *Alabama Law Review*, 64(4).
- Rudowicz, E. (2004). Applicability of the Test of Creative Thinking-Drawing Production for Assessing Creative Potential of Hong Kong Adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 48(3). DOI: 10.1177/001698620404800305
- Vygotsky, L. S. (2004). Imagintaion and creativity in childhood. *Journal of Russian and East European Psychology*, 42 (1), 7-97.
- Wel-lun, L., Hsueh-Chin,C., Kung-Yu, H., & Jenn-Wu, W. (2012). The Relations of Gender and Personality Traits on Different Creativities: A Dual-Process Theory Account. *Psychology of Aesthetics, Creativity & Arts*, 6(2).
- Zhang, L., & Sternberg, R.J. (2011) Revisiting the Investment Theory of Creativity. *Creativity Research Journal*, 23(3). New York: Taylor & Francis Group. DOI: 10.1080/10400419.2011.595974

Šiose dviejose knygoje galite rasti tiek knygoje pateiktas metodikas, tiek dar begalę kitų susistemintų iš įvairios užsienio literatūros, kurias galite panaudoti su kitomis amžiaus grupėmis:

Grakauskaitė – Karkockienė, D. (2002). Kūrybos psichologija. Vilnius: Logotipas.

Grakauskaitė – Karkockienė, D. (2003). Kūrybos psichologija. Vilnius: Logotipas.

Ir taip pat ačiū Vilniaus Universiteto lektoriui, daktarui Donatui Noreikai už pasidalinimą savo kurta metodika.

5.2. Iliustracijų šaltiniai pateikti eilės tvarka:

Viršelio nuotrauka Emilijos Pakalnytės

Nuotrauka pratarmėje Povilo Baranovo

[http://lt.wikipedia.org/wiki/Varpas_\(laikra%C5%A1tis\)](http://lt.wikipedia.org/wiki/Varpas_(laikra%C5%A1tis))

<http://www.tv3.lt/naujiena/244463/paroda-pirmasis-pasaulinis-karas-ir-lietuva>

http://lt.wikipedia.org/wiki/Antanas_Smetona

<http://www.antraspasaulinis.net/news.php>

<http://www.pirkis.lt/archive?id=8334080>

<http://www.radikaliai.lt/radikaliai/1389-sausio-tryliktoji>

<http://www.geopolitika.lt/?artc=3185>

<https://sites.google.com/site/elmiralina1/kelione-po-vilniaus-senamiesti>

<http://www.delfi.lt/verslas/verslas/lietuviski-eurai-igauna-realupavidala.d?id=64547200>

<http://www.davisenterprise.com/features/next-generation/girl-scouts-creativity-makes-a-difference-for-people-and-the-planet/>

https://infogr.am/Tarea13_Lazo_Sanchez

<http://www.abrahammaslow.com/>

<http://progressprinciple.com/bio/teresa-amabile>

http://www.ted.com/talks/mihaly_csikszentmihalyi_on_flow

<http://hecticparents.com/tag/teenagers/>

<http://www.sarahness.net/creative-people-are-more-likely-to-cheat/1753/>